

ris, per obedientiam quæ obeditur præceptis divine charitatis, quæ est principium omnis boni operis. Græcè: *In obedientiam veritatis*, quæ obeditur veritati fidei, quæ per charitatem operatur, ad Galat. 5, v. 6. Fides enim mandata legis christianæ ostendit, quæ charitas implet: *Placitudo enim legis est dilectio*, Rom. 13, v. 10. Talibus autem fidei et charitatis, id est, divine gratiæ operibus, animæ fideles quotidie purificantur à peccatis venialibus, et in iustitiâ crescunt, et si quando contingat à iustitiâ exicidere, iisdem operibus à Deo excitatæ ad iustitiam resurgunt. Græcus addit: *Per Spiritum*, et Spiritus sanctus et veritate fidei nos illuminat, et igne charitatis ad operandum accendit. *IN FRATERNITATIS AMORE SIMPLICI*; Græcè, *non simulata*, id est, per charitatem fraternam minime simulatam et hypocriticam. Græcè: *In fraternitatis amorem*, id est, ad conciliandam perfectam inter vos charitatem fraternam; quæ, si simulata non est, facit fratrem suum honorum operum suorum et spiritualium divitiarum participem, quia animæ spirituales invide non sunt, inquit Oecumenicus. *EX CORDE*; Græcus addit *puro*; nullâ terrenâ concupiscentiâ contaminato, quale est cor quo frater pure propter Deum sine ullâ carnalis affectûs permixtione diligitur. *Hoc cor purum* alibi vocatur *cor totum*: *Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo*, Matth. 22, v. 37; totum enim cor diligit Deum quando vel solum Deum diligit, vel si dilectio ad aliud se extendit, Deus tamen ita cor implet, ut propter ipsum solum illud aliud diligitur, nec Dei dilectio ullum inde detrimentum vel diminutionem accipiat: *Dilectio enim Dei nullum à se rivulum duci extra patitur, cuius derivatione minuitur*, inquit August., l. 1, cap. 22, de Doctrinâ Christi. *INVICEM DILIGITE ATTENTUS*, Græcè, *extente*; valido et extento conatu, sive impense, ut vertunt Arias et Erasmus, adverbium enim illud significat attentionem qualis cernitur in fidebus cytharæ benè extentis; si enim charitas fraterna languida et flaccida sit, facile dissolvitur et tota evanescit.

VERS. 25. — *RENATI*; regenerati spiritualiter per gratiam sanctificantem, quâ ad esse quoddam supernaturale et deforme vehitur, ut filii Dei adoptivi et fratres inter nos simus, ideoque meritò nos invicem attentius diligere debeamus. *NON EX SEMINE CORRUPTIBILI*, ex quali corpora corruptibilia generantur et nascuntur, sed *INCORRUPTIBILI*; veritas enim ejus est incorruptibilis, sicut et partus qui ex semine isto nascitur: libet enim voces prædicantium transeant, veritas tamen incorruptibilis manet; ideoque Christus: *Cœlum et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*, Matth. 24, vers. 35. *PER VERBUM*, evangelicæ prædicationis, quod est illud semen incorruptibile: *Semen enim est verbum Dei*, Lucæ 8, v. 11; et: *Voluntariè genitum non verbo veritatis*, Jacobi 1, v. 18. *DEI VIVI*, semper viventis, et *PERMANENTIS IN ÆTERNUM*; ut probe merito semen ejus sit ei quodammodo simile, id est, incorruptibile. *Verbum Dei* quidam hic intelligunt Christum Verbum increatum æterni Patris: sed aliud ex versu ultiplo colligitur, ubi quod

hic *logos*, appellat *filium*, quod pro Verbo increato non solet sumi. Beda intelligit verbum quod accedit ad elementum in sacramento baptismi, quo spiritualiter renascimur: sed non est necesse vocem istam ad illud verbum quod est forma sacramenti baptismi restringere.

VERS. 24. — *QUIA OMNIS CARO*, homo carnis et corruptibilis; *caro enim* per synecdochen pro toto homine carneo et mortali sapè in Scripturâ accipitur: *Verbum caro factum est*, Joannis 1, v. 14: *Omnis caro corruperat viam suam*, Genes. 6, v. 12. Probat verbis Isaie 40, v. 6, semen unde homines carnaliter nascuntur esse corruptibile; semen verò unde spiritualiter renascimur esse incorruptibile. *UT FENUS*; si milis feno et teneræ herbale brevissime durationis, quæ *mane floret et transit, vespere decidit, indurat et arecit*, psal. 89. Pro feno Erasmus et alii vertunt *gramen*, nam vox hebraica, *קציר*, *chatstr*, apud Isaiam gramen sive fenum vivens et nondum resectum significat, quale est fenum sive gramen *tectorum*, quod priusquam evellatur, exaruit, psalm. 128. Si autem caro sit instar feni tam corruptibilis, semen quoque unde caro formatur equè corruptibile et transitorium esse oportet. Et ne ei dicatur multos tamen esse qui in istâ corruptibilitate carnis, dignitate, potentâ, scientiâ, divitiis, et omni gloriâ in hoc mundo florent, addit: *ET OMNIS GLORIA EJUS; et omnis claritas et splendor carnis quo homines mortales fulgent, et aliorum oculos et admirationem in se convertunt, TANQUAM FLOS FENI; flos enim est gloria feni: unde si caro sit instar feni, flos et gloria carnis feni et gloriæ feni similis erit. Qualis verò et quante durationis est flos feni? EXAREBIT FENUM*, tempore siccitatis, quando sol terre horemore exsurgit, nec ulla pluvia ad eum reparandum cadit: hoc autem maxime accidit feno quod inter rimas tectorum germinat, et priusquam evellatur exarescit. *ET FLOS EJUS DECIDIT*; deficiente succo, qui florem scapo suo alligabat. Sic flos et gloria hominum, carne per senium aut morbum exarscente, decidit et exarescit: sepè etiam morte violentâ, sicuti flos spiritui venti incurrente, omnis gloria hominum uno flatu dispergitur: *Homo enim sicut fenam, dios ejus tanquam flos agri sic efflorescit, quoniam spiritus pertransibit in illo et non subsistet, et non cognoscat amplius locum suum*, psalm. 102. Quàm copiosus ex his verbis sermo homini etiam infanculo suggeritur, inquit Catharicus, ad ponendum ante omnium hominum oculos suam vanitatem et amentiam, qui tantâ divitiarum et honorum cupiditate flagrant, quæ tamen tantâ velocitate flaccescunt. Vide Hieronym., epist. 159, ad Cyprianum. Duo olim philosophi maxime contrariis moribus istam hominum amentiam, Democritus perpetuo risu, Heraclitus fletu insectati sunt; Democrito enim omnia quæ agimus ineptiâ, Heraclito miseriæ videbantur. Seneca vero, cap. 45, de Tranquillitate, Democritum magis quam Heraclitum probat: *Elevanda enim sunt omnia, inquit, et facili animo ferenda, humanisque est deridere vitam quam deplorare: majoris quoque animi*

est qui risum non tenet, quam qui lacrymas, et nihil magnum, nihil severum, nec serium quidem ex tanto apparatu putat.

VERS. 25. — *VERBUM AUTEM DOMINI* (quo seminatur fides Christi) *MANET IN ÆTERNUM*; quia veritas ejus est sempiterna: et deinde effectum gignit sempiternum; non enim generat carnem mortalem similem feno; et gloriam transitoriam tanquam florem feni, sed novam creaturam, *divinæ consortem naturæ*, 2 Petri 1, v. 4. *NOVUM HOMINEM QUI SECUNDUM DEUM creatus est in iustitiâ et sanctitate veritatis*, ad Ephes. 4, vers. 24. *QUI NON EX SANGUINIBUS, NEQUE EX VOLUNTATE carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo natus est*, Joan. 1, v. 13, cujus gloria in æternum permanebit.

CAPUT II.

1. Deponentes igitur omnem malitiam, et omnem dolum et simulationes, et invidias et omnes detractiones:

2. Sicut modò geniti infantes, rationabile, sine dolo, lac concupiscite, ut in eo crescat in salutem:

3. Si tamen gustastis quoniam dulcis est Dominus:

4. Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum et honorificatum:

5. Et ipsi tanquam lapides vivi superadificamini, domus spirituales, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum.

6. Propter quod continet Scriptura: Ecce pono in Sion lapidem summum angularem, electum, pretiosum: et qui crediderit in eum, non confundetur.

7. Vobis igitur honor credentibus; non credentibus autem, lapis quem reproberunt edificantes, hic factus est in caput anguli,

8. Et lapis offensiois, et petra scandali his qui offendunt verbo, nec credunt, in quo et positi sunt.

9. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis; ut virtutes annuntietis ejus qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.

10. Qui aliquando non populus, nunc autem populus, qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.

11. Charissimi, obsecro vos tanquam advenas et peregrinos abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam:

12. Conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut in eo quod detractat de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.

13. Subjecti igitur estote omni humane creature propter Deum; sive regi, quasi præcellenti:

14. Sive ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò honorum:

15. Quia sic est voluntas Dei ut benè facientes obtusescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam;

16. Quasi liberi, et non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei.

Forma et veluti substantia hujus novi et à Deo geniti hominis, est gratia sanctificans; gloria est visio Dei, quæ in æternum beatificans et gloriosus erit. Hoc est autem verbum: Ut autem sciatis quoddam sit istud verbum in æternum permanens, semen incorruptibile Dei vivi, supra v. 25, et opifex tam admirandi operis, illud est verbum, quod EVANGELIZATUM EST IN VOS, quod per prædicationem evangelicam ab apostolis seminatum est in aures vestras; hoc enim verbum assensu fidei apprehensum, et Deo incrementum dante, vitam et gloriam æternam in vobis germinabit; unde felicitatem vestram asstimare, diu noctuque inter gratiarum actiones exultare, et ad beatam illam vitam anhælere debetis.

CHAPITRE II.

1. Vous étant donc dépouillés de toute sorte de malice, de tromperie, de dissimulation, d'envie et de médisance,

2. Comme des enfans nouvellement nés, désirez ardemment le lait spirituel et pur, afin qu'il vous fasse croître pour le salut;

3. Si toutefois vous avez goûté combien le Seigneur est doux.

4. Et vous approchant de lui comme de la pierre vivante que les hommes, à la vérité, ont rejetée, mais que Dieu a choisie et mise en honneur,

5. Entrez vous-mêmes aussi dans la structure de cet édifice, comme étant des pierres vivantes, pour composer une maison spirituelle et un ordre de saints prêtres, afin d'offrir à Dieu des sacrifices spirituels qui lui soient agréables par Jésus-Christ.

6. C'est pourquoi il est dit dans l'Écriture: Je vais mettre en Sion la principale pierre de l'angle, la pierre choisie et précieuse; et quiconque aura foi en cette pierre ne sera point confondu.

7. Ainsi cette pierre est une source d'honneur pour vous qui croyez; mais, pour les incrédules, la pierre que les architectes ont rejetée, et qui néanmoins est devenue la tête de l'angle,

8. Leur est une pierre contre laquelle ils se heurtent, et une pierre qui les fait tomber, eux qui se heurtent contre la parole, par une incrédulité à laquelle ils ont été abandonnés.

9. Mais quant à vous, vous êtes la race choisie, l'ordre des prêtres rois, la nation sainte, le peuple conquis, afin que vous publiez les grandeurs de celui qui vous a appelés des ténèbres à son admirable lumière;

10. Vous qui autrefois n'étiez point son peuple, mais qui maintenant êtes le peuple de Dieu; vous qui autrefois n'avez point obtenu miséricorde, mais qui maintenant avez obtenu miséricorde.

11. Je vous exhorte, mes bien-aimés, à vous abstenir, comme étrangers et voyageurs, des désirs charnels qui combattent contre l'âme.

12. Conduisez-vous parmi les gentils d'une manière pure et sainte, afin qu'au lieu qu'ils médisent de vous, comme si vous étiez des méchants, les bonnes œuvres que'ils vous verront faire les portent à rendre gloire à Dieu, au jour où il dignera les visiter.

13. Soyez donc soumis, pour l'amour de Dieu, à tout homme, soit au roi comme au souverain.

14. Soit aux gouverneurs comme à ceux qui sont envoyés de sa part, pour punir ceux qui font mal, et pour traiter favorablement ceux qui font bien.

15. Car la volonté de Dieu est que, par votre bonne vie, vous fermiez la bouche aux hommes ignorants et insensés;

16. Étant libres, non pour vous servir de votre liberté comme d'un voile qui couvre vos mauvaises actions, mais pour agir en serviteurs de Dieu.

17. Omnes honorate : fraternitatem diligite : Deum timeo; regem honorificate.

18. Servi, subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam dyabolo.

19. Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitiam, patiens iniuste.

20. Quæ enim est gloria, si peccantes, et colaphisati suffertis? sed si benè facientes, et colaphisati, hæc est gratia apud Deum.

21. In hoc enim vocati estis: quia et Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus;

22. Qui peccatum non fecit, nec inventus est datus in ore ejus:

23. Qui cum malediceretur, non malè dicebat: cum pateretur, non comminabatur; tradebatur autem iudicanti se iniuste:

24. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, iustitiam vivamus; cuius livore sanati estis.

25. Eratis enim sicut vos errantes; sed conversi estis nunc ad pastorem et episcopum animarum vestrarum.

VERS. 1. — DEPOSENTES Igitur, quandoquidem in novos homines spiritualiter sic renati, et omnes fratres inter vos facti estis, evelentes è cordibus vestris omnia vitia, et maxime charitati fraternæ contraria, ut OMNEM MALITIAM, deliberatam voluntatem aperte nocendi alteri, et OMNEM DOLUM, quo per occultam deceptionem fratri nocentem affertur; ET SIMULATIONES, Græcè; *ὑποκρίσεις*, quibus aliud in corde geritur, aliud in ore, gestu, aut factu prætenditur; ET INVIDIAS, quibus fratrum prosperitatibus invidetur: *Charitas enim fraterna non emulatur*, 1 ad Cor. 13, v. 4; ET OMNES DETRACTIONES, quibus occultè fama aliena minuitur. Vitia autem ista, malitia, dolus, simulatio, invidia, detractio, non sunt puerorum, sed virosum; ideoque longè abesse debent à vobis neophytis, semine verbi Dei et baptismate nuper renatis.

VERS. 2. — SICUT MODO GENITI INFANTES; similes infantibus recenter in lucem editis; illi enim ex semine corporali geniti, vos ex spirituali nuper regniti estis. RATIONABILES, quo secundum partem animæ rationalem et spirituales nutriamini, non secundum animale, sicut infantiles lacte materiali nutri solent. Malè quidam vetusti codices legunt, *rationabiles*; est enim epitheton lactis, ut ex Græco patet. SINE DOLO, minime dolosum; est enim alterum epitheton lactis, ut ex Græco patet, quod Græcè univè voce *ἀποκρίσεις* exprimitur. LAC CONCEPISCITE, non concupiscentià carnali, quomodo infantiles lac et ubera matrum concupiscunt, sed concupiscentià rationali et spiritali, quomodo spiritus dicitur concupiscere adversus carnem, ad Galat. 5, v. 17. Lac autem istud rationale, sive rationale, est doctrina christiana tam fidei quam morum, suavis et digeri facilis, ut

17. Rendez honneur à tous; aimez vos frères, craignez Dieu, honorez le roi.

18. Serviteurs, soyez soumis à vos maîtres avec toute sorte de respect, non seulement à ceux qui sont bons et doux, mais aussi à ceux qui sont rudes et fâcheux;

19. Car ce qui est agréable à Dieu est que, dans la vue de lui plaire, nous endurons les peines qu'on nous fait souffrir avec injustice.

20. Aussi quel sujet de gloire aurez-vous, si c'est pour vos fautes que vous endurez les mauvais traitements? Mais si, en faisant du bien, vous souffrez avec patience, c'est là ce qui est agréable à Dieu.

21. Car c'est à quoi vous avez été appelés, puisque Jésus-Christ même a souffert pour nous, vous laissant ainsi un exemple, afin que vous marchiez sur ses pas,

22. Lui qui n'avait commis aucun péché, et de la bouche duquel nulle parole trompeuse n'est jamais sortie.

23. Quand on l'a chargé d'injures, il n'a point répondu par des injures; quand on l'a maltraité, il n'a point fait de menace; mais il s'est livré entre les mains de celui qui le jugeait injustement.

24. C'est lui qui a porté nos péchés en son corps sur la croix, afin qu'étant morts au péché, nous vivions pour la justice; c'est par ses meurtrissures que vous avez été guéris.

25. Car vous étiez comme des brebis égarées, mais maintenant vous êtes retournés au pasteur et à l'évêque de vos âmes.

COMMENTARIA.

eam capere possint etiam infantes in fide et recenter à baptismo. Eadem doctrina est lac sine dolo, quando tota sincera et sine deceptione ac permissione hereticæ pravitas est; quidam enim Judei ad fidem conversi eo tempore conabantur dolo legem veterem permiscere Evangelio, et Moysen Christo, contra quos pugnat apostolus Paulus totâ epistolâ ad Galatas. Ut in eo, ut per illud scripturæ doctrinæ lac, creascatis, in vitâ spirituali; sicut enim infantes lacte crescent et impinguntur, ita novi Christiani in doctrinæ christianæ præceptis, meditando, et quantum valent operando, paulatim in viros spirituales perfectos adolescent, et veluti dentes ipsi crescent, ut solidum cibum possint mandere, id est, difficiliora fidei mysteria intelligere, et ardua operari, qualia sunt persecutiones, flagella, cruce, mortem, pro Christo fortiter tolerare. Iisdem Hebreis postea scribens Paulus increpat eos quod parvuli adhuc manerent: *Cum deberetis magistri esse propter tempus*, inquit, *rursus indigetis ut doceamini quæ sint elementa, et faci estis quibus lacte opus sit, non solido cibo*, Hebr. 5, v. 12. Quidam tamen hunc Petri locum sic explicant, ut etiam perfectis in doctrinâ et operibus fidei lac commendat, quia omnes Christianos recenter baptizatos considerat, inquit, ut novos homines, et sicut modo genitos infantes respectu vitæ veteris et peccatricis, in quâ paulo ante vivebant. Sed quandoquidem Petrus facit mentionem incrementi quo vult eos crescere per omnes quasi ætatum gradus, non est ratio cur lac non solis tribuat imperfectis, quales erant plerique neophyti statim à baptismo, solidum vero cibum perfectis, sicut Paulus, 1 ad Cor. 5, v. 2: *Omnis enim qui lactis est particeps, expertus est servonis iustitiæ: parvulus enim est; perfectorum autem est*

solidus cibus, Hebr. 5, v. 15. IN SALUTEM, ut crescat, inquam, usque ad perfectam salutem, et statum beatitudinis animæ et corporis, qui est terminus ultimus in quo stat et finitur incrementum vitæ spiritualis. Oportet autem in hac vitâ spirituali crescere secundum omnem dimensionem, inquit Thomas Anglicus; secundum longitudinem longanimitatis, secundum latitudinem charitatis, secundum profunditatem humilitatis, et altitudinem contemplationis.

VERS. 5. — SI TAMEN GUSTASTIS, spirituali gustu et affectu voluntatis; quod vos gustâsse non dubito, quando primum ad fidem et baptismum venistis. Alii pro, si tamen, vertunt, si quidem, et particula Græca proprie hoc significat; unde, si tamen, non dubitative, sed affirmative accipi debet. QUONIAM DULCIS EST DOMINUS, quod et tam benignus ac suavis sit Christus Dominus ejus doctrina recenter ad fidem conversis dulcis instar lactis esse solet; unde vos dulcedine istâ primâ allecti, magis magisque lac istud concupiscere, et in eo crescere debetis, donec ab uberibus ejus ablacemini. Alludit ad versum istum: *Gustate et videte quoniam suavis* (Hebraicè, *quoniam bonus*) est Dominus, psalm. 33; quod Septuaginta, quos sequitur hic S. Petrus vertunt, *quoniam, zoroobis, benignus est Dominus*. Hinc Græci gentiles olim ex vicinitate nominis, Christum Dominum, et primos Christianos appellabant *zoroobis*, quasi benignos, suaves et dulces. *Xerxes, cum perperam christianus pronuntiatur à vobis*, ait Tertullianus, cap. 5 Apologeticè, *de suavitate vel benignitate compositum est*; et Suetonius, c. 25 Claudii, Christum vocat Chrestum. Dulcedo autem Christi et Dei gustatur præcipue ab his qui charitatem et donum sapientiæ secundum aliquem gradum habent, ait Carthusianus; hi enim in suis meditationibus, orationibus, affectionibus ad Deum, et bonis operibus, quibus servant ei in lætitiâ, sentiunt quàm magna sit multitudo dulcedinis ejus; Deus etiam ex immensâ suâ bonitate, inquit, frequenter gratiosè prævenit homines etiam imperfectos et incipientes infundendo eis dulcedinis suæ saporem, ut ad delectationes spiritus eos alliciat, et à carnalibus avertat. Gustato enim spiritu desipit omnis caro, inquit S. Greg. Propter modum etiam operandi et attrahendi suavissimum, quo gratia Dei in omne opus bonum voluntatem inclinât, gratia præveniens et omnis gratia actualis, passim ab August. delectatio, dulcedo, suavitas, appellatur. Quem initia synodus Arausiana, can. 7, gratiam quâ fideles moventur ad consentiendum veritati, suavitatem vocat. S. Aug. tamen versum illum 9 psal. 59, *gustate et videte*, etc., de gustu sacre Eucharistiæ intelligit, ubi spiritualis dulcedo in proprio fonte degustatur. Unde quia olim statim à baptismo solebant Eucharistiam sumere, fortasse ad dulcedinem hujus sacramenti hic maxime respexit apostolus Petrus. Quomodo etiam quidam intelligunt illud, ad Hebr. 6, v. 4: *Qui illuminati sunt* (id est, baptizati sunt) *gustaverunt etiam donum celeste*, etc., ut ibi dicitur.

VERS. 4. — AD QUEM (Christum Dominum) accipientes, charitatis motibus et similitudine sanctitatis propius et propius quotidie accedentes; ad Deum enim, qui ubique præsens est, motu locali accedi aut recedi non potest, sed similitudine accedimus, dissimilitudine recedimus. Hoc modo si justus et iniquus eadem eadem agentur, dicimus, unum ab altero longè distare, ait Augustinus in psalm. 94: si autem unus sit in oriente, alter in occidente, inquit, et moribus sint similes, juxta invicem sunt. LAPIDEM VIVUM, qui est instar lapidis fundamentalis in Ecclesiæ christianæ edificio. Sed lapis iste vivus est, et omnibus ejusdem edificii lapidibus super ipsius ædificatis spiritum gratiæ inspirat, et vitam impertit. Christus in naturâ divinâ est ipsa vita, in naturâ assumptâ vivit vitâ humanâ in optimo gradu, vitâ gratiæ in summo statu, vitâ gloriæ in excellentiâ termino possibili menti creatæ, ait Carthusianus. AD NOMINIBUS QUIDEM, Judæis contribulibus suis, REPROBATUS, rejectum, quasi non Messias eorum, sed impostor esset, nec meretur locari in fundamento Ecclesiæ, sed in crucem affligi: *In propria enim venit, et sui cum non receperunt*, Joan. 1, v. 11; et tolle, tolle, crucifige eum, Joan. 19, etc. A DEO AUTEM ELECTUM, per æternam prædestinationem, quâ statuit eum in naturâ assumptâ facere lapidem Ecclesiæ fundamentalem, ejus merito cæteri electi beneficium electionis consequentur: *Elegit enim nos in ipso ante mundi constitutionem*, ad Eph. 1, v. 4. ET HONORIFICATUM, per resurrectionem à mortuis, ascensionem in cœlum, et locationem ad dexteram suam supra omnes ordines angelorum.

VERS. 5. — ET IPSI, et vos ipsi etiam, TANQUAM LAPIDES VIVI, similes lapidi vestro fundamentali Christo, quem paulo ante lapidum vivum appellavit; totum enim hoc Ecclesiæ mysticum ædificium ex lapidibus vivis eodem spiritu gratiæ animatis constare debet. SUPERÆDIFICAMINI, super lapidem istum fundamentalem ædificati estis cemento charitatis. In Græco est verbum simplex, *ædificamini*, sed interpres ad lapidem super quem surgit ædificatio respiciens, verbo composito *superædificamini*, vertit. DOMUS SPIRITUALIS, ita ut omnes Christo superædificati, et fide, spe, charitate, cum ipso et inter vos connexi, sint domus quædam non materialis, quæ olim fuit tabernaculum et templum Salomonis, sed spiritualis et mystica. Res enim novi Testamenti, quæ rebus corporalibus veteris Testamenti figurabantur, solent in Scripturâ vocari spirituales, licet sint etiam visibiles et corporeæ (sicut sunt homines ex quibus Ecclesiæ componitur), quæ leges, ritus, et quidquid in novo Testamento geritur, ad spirituale gratiam et gloriam animarum destinatur. Carthusianus, Anglicus et Cajetanus putant Ecclesiam vocari domum spiritalem quia Spiritus sanctus in eâ habitat per gratiam: *Nescitis quid templum Dei estis, et Spiritus Dei habitet in vobis*, 1 ad Cor. 3, v. 16. SACERDOTIUM SANCTUM, tanquam sancta sacerdotum congregatio, superædificamini eisdem lapidi vivo Christo. Sacerdotium hic accipitur collectivè, sicut presbyterium pro congregatione et cæ-

tu presbyterorum, 1 ad Timoth. 4, v. 14. Ecclesia autem Christo superedificata, vocatur cœtus sacerdotum metaphoricè; quæ metaphora satis se manifestat ex precedentibus et sequentibus; lapides enim vivi, totum ædificium, et edificatio quæ præcedit, metaphorica sunt, et actus sacerdotii qui sequuntur, metaphoricè tantum, non propriè actus sacerdotii sunt, ut mox patebit. Malè ergo Beza et hæretici hinc colligunt nullum aliud esse in Ecclesia propriè dictum sacerdotium, quod non ad omnes fideles pertineat. Nec refert quòd in toto novo Testamento nomen sacerdotis nunquam tribuatur Evangelii ministris, ut objicit Beza: nam imprimis falsum hoc est, cum sæpè fiat mentio presbyterorum qui sunt idem cum sacerdotibus, quidquid hæreticè contradicant. Deinde ut esset verum, satis nobis est sacrificium proprium et visibile in Ecclesia à Christo institutum esse: sacrificio enim propriè dicto semper conjunguntur propriè dicti sacerdotes, qui ad illud Deo offerendum deputantur, ut docet Trid., sess. 25, cap. 1. Esse autem in Ecclesia proprium sacrificium præter alios aperit fatetur Augustinus, cap. 11 de Spiritu et Litterà: *In ipso*, inquit, *verissimo et singulari sacrificio, Domino Deo nostro agere gratias admovemur*, quod non est aliud quam sacrosanctum missæ sacrificium, in quo sacerdos ad prælationem hodiè adhuc cantat: *Gratias agamus Domino Deo nostro. OFFERRE SPIRITUALES HOSTIAS*, ad offerendum et sacrificandum Deo, non hostias carnales arietum, vitulorum, etc., quæ cum lege veteri abrogatæ sunt, sed spirituales honorum operum hostias; bona enim opera sacrificantur Deo, si ad eum referantur: sic enim cœlum quodammodo ascendunt in odorem suavitatis. Aliàs enim ipso etiam misericordia quæ homini subvenitur, si propter Deum non fit, non est sacrificium, ait Aug., l. 10, cap. 6, de Civ. Dei: nam sacrificium debet esse res divina; idèquæ vetera Latini, inquit, *lati vocabulo illud appellaverunt*; sic quando bonus et rectus usus corporis nostri ad Deum refertur, inquit, *sacrificium est*. Unde ut hoc modo exhibeamus corpora nostra hostiam viventem hortatur Apost., ad Rom. 12, v. 1; sed *quantò magis anima nostra fit sacrificium*, ait ibidem Aug., *quando se refert ad Deum ut igne auroris ejus accensa formam concupiscentiæ secularis amittat, eique tanquam incommutabili formæ subdita reformetur, hinc ei placens quod ex ejus pulchritudine accepit!* ACCEPTABILES DEO, placentes Deo; placens verò quando illas sicut debemus, id est, propter ipsum facimus, ait loco citato Augustinus. PER JESUM CHRISTUM, per Jesu Christi gratiam; nam sacerdotio sancto fungi, et boni aliquid acceptabile Deo gerere, non nisi per Jesum Christum valeamus, inquit Beda. Sumus enim palmites, qui nisi in hæc vite manserimus, fructum ferre non possumus, Joan. 15, v. 4.

VERS. 6. — PROPTER QUOD, propterea, quia tanquam sacerdotium sanctum, domus spiritualis ac lapides vivi Christo in Ecclesia structurà superedificamini. CONTINET SCRIPTURA: Græcè, *continet in Scripturâ*; brevi perichœa et paucorum verborum ambitu, ut ver-

bum Græcum sonat, comprehendit Deus in Scripturâ apud Isaiam 28, v. 16. Alii vertunt passivè, *continetur in Scripturâ*; verbo enim activo aliquando neutraliter aut passivè accipiuntur, ut *indaret pro indatur*, ps. 89, v. 6, et alia alibi. ECCE FONO, æterno meo decreto disposui ponere, in SION, in Ecclesie fundamento; mons enim Sion, in quo erat regia Davidis, typus fuit Ecclesie, in quâ regnaturus erat Christus: *Constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus*, psal. 2. *Accessistis ad montem Sion* (id est, ad Ecclesiam) *et civitates Dei viventis*, ad Hebr. 12, v. 22. LAPIDEM, Christum lapidem vivum. Vocatur autem Christus lapis à prophetis propter firmitatem, ait Beda, et totum Ecclesie ex electis ædificium dicitur ex lapidibus, non ex luto et argilla, compositum, quia firmissimum est. Deinde cementum charitatis, quo lapidibus colligantur, est finaliter indissolubile: *Charitas nunquam excidit*, 1 ad Cor. 13, v. 8. *Quis nos separabit à charitate Christi?* ad Rom. 8, vers. 35. *Non rapiet eas quisquam de manu meâ*, Joan. 10, vers. 28. SEMEN ANGULARIUM; Græcè unica vox composita est, quasi dicas, *summangularem*, id est, in capituli fundamenti angulo collocandum, unde apud Isaiam 28, v. 16, additur: *In fundamento fundatum*. Lapis fundamentalis dicitur summus in edificio, sicut radix in arbore, non situ locali, sed officio sustentanti; arbor enim et ædificium considerantur ut homo quidam inversus, qui capite in terram defixo pedes sursum erectos habet: unde de eodem lapide Christo dicitur: *Factus est in caput anguli*, psal. 117, ut proinde caput et summitas anguli unum idemque planè significant. Vocatur autem Christus lapis angularis, sive locatus in angulo potius quam alio loco fundamenti, quia *angulus in edificio*, inquit August., *serm. 18 de Verbis Domini, non est, nisi ubi duo parietes ex adverso venientes in unum conveniunt, et quidam unitate conjunguntur*: Christus autem parietem unum de Judæa, alterum de gentibus venientem, in edificio Ecclesie copulat, et facit utraque unum. Vide quæ de eodem re diximus, ad Ephes. 2, v. 20. ELECTUM, ex universo genere lapidum vivorum, ut collocaretur in illo fundamenti angulo: *Dilectus meus electus ex nihilibus*, Cant. 3, v. 10. PUNITIUM; Christi enim divinitas est quasi pretiosissima gemma inserta humanitatis auro. Verti etiam potest *honoratum*, quomodo interpret, Lucæ 14, v. 8. Et qui CREDIDERIT IN EUM, fide quæ per charitatem operatur, ad Gal. 5, v. 6: Non CONFUNDETUR, non afficietur pudore, quia exiderit spe ingenti quæ speraverat per fidem Christi regnare in cœlis, sed certissimè assoquetur id quod speravit, si omnia veritas, cap. 28, v. 16, juxta versionem Septuaginta; Hebraicè autem vertente S. Hieronymo: *Qui crediderit, non festinet*; volendo scilicet nimis citò accipere id quod sperat; multi enim festinando spes suas corruperunt, et confusi sunt. Quidam tamen non de nihilo suspicantur interpretes Septuaginta legisse aliud verbum Hebraicum quam legerit S. Hier., nempe *japis*, id est, confundetur, pro *jasis*, id est, festinabit.

VERS. 7. — VOIS IGITUR HONOR; honori et gloria æternæ, non confusioni erit lapis iste pretiosus et honoratus. CREDENTIBUS, fide vivâ, et per eam fidem in Ecclesie structuram venientibus, ut lapidi fundamentali superedificemini. Non CREDENTIBUS ATEM, incredulis autem, seu fidem respuentibus; hoc enim propriè significat vox Græca. LAPIS QUEM REPROBAVERUNT, quem rejecerunt tanquam inutilem Ecclesie fundamento: *Nolumus hunc regnare super nos*, Luc. 19, v. 14. ÆDIFICANTES; Judæorum scribe, Pharisei, pontifices, quorum erat synagogam doctrinâ et moribus ædificare. Beda generaliter intelligit ædificantes opera sua, et nolentes Christum lapidem in fundamento cordis sui ponere; opera enim quæ fidem et charitatem Christi pro fundamento non habent, inutilia sunt, et in vanum laborant qui ædificant ea. Hic FACTUS EST, à Deo, nolentibus et invitis illis synagoge ædicatoribus, in CAPUT ANGULI, in fundamentum angulare ædificii Ecclesie, ubi duo Judæorum et gentilium parietes inter se concurrunt et copulantur. Non dicitur autem factus ipsis in caput anguli, tanquam in honorem ipsorum, sed in depectum, quia non sunt de illo edificio ejus Christus est angulare fundamentum.

VERS. 8. — ET LAPIS OFFENSIONIS, ad quem pede offenditur in viâ, ET PETRA SCANDALI, quæ scandalum et offendiculum est faciens hominem cadere et claudicare; *offensio enim et scandalum differunt ut causa et effectus; nam scandalum est ipsum offendiculum, seu lapis positus in viâ, qui est causa offensionis lapsis et claudicationis, à verbo Græco *skantzō*, id est, claudico. His qui OFFENDUNT VERBO; qui pedem quasi aliud verbo evangelico, et consequenter impingunt in Christum, tanquam in lapidem offensionis, qui verbo evangelico hominibus annuntiat. Hi autem sunt qui NEC CREDUNT, Græcè, unica voce, *incredentes*, seu *increduli sunt*, id est, qui fidem respuunt, et à veritate auditum avertunt, ut versu precedente in eodem verbo notavimus. His enim Christus propriè est lapis offensionis et occasio ruinæ, qui, cum Evangelium audierit, credere tamen nolunt. In quo, ordine incredulorum, ET POSITI SUNT, etiam justo Dei judicio collocati sunt. Peccatum enim originis et alia quæ superaddiderunt, meruerunt ut desererent, et in incredulorum classe ponerentur, ut optime (Æcumenius. Græcè tamen: *In quod et positi sunt*. Unde multi sic explicant, ut Judæi qui legem et prophetas pedagogs ad Christum acceptant, in hoc, id est, ad credendum in Christum positi et ordinati fuerint à Deo. Sed sensus iste supponit quòd particule *ne credunt* respondeant in Græco duæ voces, sicut in Latino; cum tamen unica sit quæ verti potest, *incredentes aut increduli, vel discredentes*, ut supra diximus. Unde potius dicuntur positi seu ordinati à Deo in hoc seu ad hoc et essent de numero incredulorum; non tanquam in finem à Deo intentum, sed tanquam in penam quæ consequitur eorum peccatum: quomodo dicuntur vasa quædam facta in contumeliam, et apta in interitum, ad Rom. 9, v. 21, 22.*

Hinc positio illa quæ ab æterno redacti sunt in istum ordinem incredulorum ac reproborum, præsupponit peccati prævisionem, non accedit, ut Beza et Calvinistæ volunt; Deus enim creat hominem reprobum ad gloriam suam tanquam ad finem: hunc finem autem assequitur non sicut in electis, ostendendo in iis misericordiam suam, sed permitiendo finale peccatum, et ostendendo justitiam.

VERS. 9. — VOIS ATEM, Judæi fideles, GENUS ELECTUM, Filii Dei, regenti ab eo per baptismum, electi autem ut in structurâ Ecclesie coedificemini Christo lapidi pretioso, electo, fundamentali. Sumpsit autem apostolus Petrus hæc verba ex Exod. 19, v. 5, sensum litteralem transferendo in spirituale, qui præcipuè intendebatur à Spiritu sancto. Ibi autem Deus ait ad veteres illos Judæos: *Eritis mihi in peculiun de cunctis gentibus*, id est, populus peculiaris, ut Septuaginta vertunt, seu populus electus, ut vertit Theodosius. Populus autem ille electus, ut sub peculiari Dei gubernatione induceretur in terram promissionis, fuit figura populi electorum, quem Deus ad æternam gloriam per gratiam perducit. REGALE SACERDOTIUM; sacerdotes regales, sive qui simul etiam sint reges. Unde Chaldaeus, Exod. 19, v. 6, unde Apostolus hæc verba sumpsit, vertit: *Eritis mihi reges et sacerdotes*; Christus enim *fecit nos Deo nostro regnum et sacerdotes, et regnabimus super terram*, Apoc. 1, v. 6, et 5, v. 10. Sicut autem omnes Christiani sunt reges in propriè dicti, quia per Christi gratiam concupiscentiæ et passionibus suis imperant, ac eas Deo rebellantes debellant, ita etiam sunt tantum metaphoricè sacerdotes, ad offerendum Deo spirituales laudes et honorum operum hostias, ut supra, v. 5, est explicatum; exceptis iis qui ad offerendum propriè dictum sacrificium in Ecclesia ordinati sunt. Beda omnes Christianos dicit reges appellari propter spem regnandi in cœlis cum Christo. Possunt etiam omnes dici sacerdotes regales, quia sunt membra unius summi sacerdotis Christi, qui simul Sacerdos et Rex noster est, ut Aug., l. 20, c. 40, de Civit. Dei. Unde spirituale nostrum sacerdotium tam in Christo capite, quam in singulis ejus membris est conjunctum in eadem personâ cum regno spirituali; secus ac in populo Judaico, ubi potestas sacerdotialis pertinebat ad solam tribum Levi, regia verò potestas ad alias tribus, ut Benjamin, Juda, Ephraim, etc., successivè. Aliqui etiam putant non vacare mysterio, quòd, cum Exod. 19, v. 6, Deus dicat Israelitis: *Eritis mihi in regnum sacerdotale*, septuaginta interpretes, quos hic sequitur S. Petrus, verterint ordine inverso, *sacerdotium regale*; existimant enim Spiritum sanctum etiam respexisse ad propriè dictum sacerdotium novæ legis, quòd regium potestatem antecedit, cum tamen in lege veteri potius sequeretur. Habet autem populus Christianus sacerdotium regale in summo Pontifice, qui suapte naturâ convenit præesse omnibus regibus, et relativè ad spiritualia de iis disponere, ait Cajetanus. GENUS SANCTA, per gratiam sanctificantem et charitatem, quâ anima fit unum cum Deo, qui est ipsa sanctitas. Cum antea

dixerit omnes Christianos esse sacerdotes, merito jam vocat gentem sanctam, quia sanctitas maximè decet sacerdotes; quam etiam exerceat quoties hostias spirituales Deo offerunt, id est, opera sua bona per amorem charitatis ad Deum referunt, ut v. 5 diximus. **POPULUS** acquisitionis; Græcè, *populus in vindicationem*; ut Arias vertit, id est, populus qui sanguine Christi acquisitus et ex servitute diaboli in libertatem filiorum Dei vindicatus est sicut olim populus Israelitarum ex servitute Ægypti. **UT VIRTUTES**, nempe sapientiam, misericordiam, fortitudinem, aliasque virtutes, et divina attributa, quæ maximè elucet in illâ acquisitione populi electorum et redemptione generis humani. **Virtus** hic non significat solum potentiam, ut sæpius in Scripturâ solet, sed virtutem, ut à vitio distinguitur, ut patet ex voce Græcâ: quâ significatione solum quater in totâ Scripturâ novi Testamenti reperitur, ter apud Petrum, et semel apud Paulum, ad Phil. 4, v. 8. **ANXIENTIUS** est; verbo et novæ vitæ exemplo ulique prædictis ad gloriam Dei sicut Moyses et filii Israel, postquam transitio mari Rubro effugerant captivitatem Ægypti, ceciderunt carmen in laudem sui liberatoris, Exod. 15. **QUI DE TENEBRIS**, ignorantia et peccatorum. Multa enim ignorabant et errabant, non tantum gentes, sed etiam Judei, circa fidem Mediatoris, et totam redemptionis generis humani œconomiam; nam Messiam suum futurum hominem simul et Deum plurimi ignorabant, ut colligitur ex Joan. 10, v. 53: unde Augustinus, tract. 18 in Joannem, de illis ait: *In homine non intelligebant Deum, habitaculum carnebant, habitatorem ignorabant.* In voce *tenebrarum* videtur alludere ad Ægyptum unde populus ille antiquus per Moysen eductus est, quia *Ægyptus* tenebras significat, ait Beda: vox enim ista pro fusco et nigro olim usurpata solita est teste Julio Scaligero; tenebræ autem sunt nigre. **VOS VOCAVIT**; vocatione externâ per predicatores evangelicos, vocatione internâ per occultam fidei inspirationem; **IN ADMIRABILE**, quod mirabilia operatur, et mirabilia fidei mysteria, ut Trinitatis, incarnationis, etc., revelat, quæ adhibita et inscrutabilia fuerunt maximis philosophorum ingenis; **LUMEN SUUM**, fidei et gratiæ lumen, sub-obscurum quam quidem, et velut in nube splendens, per quod tamen vocat vos ulterius ad splendidissimum æternæ gloriæ lucem in coelis. Ignis enim lucens in columna nubis, qui Israelitas toto itinere à tenebris noctium defendit, et ad promissas sedes inenarrabili calle perduxit, ut loquitur Beda, fuit typus nebulosi luminis fidei, quo per tenebras hujus seculi ad patriam coelestem tendimus, sinuoso et inenarrabili itinere per quod divina prædestinatio electos suos agit.

VERS. 10. — **QUI ALIQUANDO**, olim quando peccato et concupiscentiis vestris adhuc serviebatis, non populus, Deo non subditi per obedientiam fidei et dilectionis, **NUNC AUTEM**, postquam ad Christi fidem conversi estis, **POPULUS DEI**. Omnes homines quidem sunt populus Dei per creationem et providentiam quæ eos regit, sed peculiariter fideles electi sunt populus

Dei, quos per fidem et gratiam ad vitam æternam perducit; idèque eos *plebem dilectam* vocat Paulus ad Rom. 9, v. 25, ubi etiam verba ista Osæ 2, v. ult., de populo gentiliùm ad fidem converso exponit; Petrus verò hic eadem verba de Judæis in principio Ecclesiæ magno numero ex infidelitate ad fidem perducit: nec illi mirum, quia Osæ loquitur tam de filiis Juda quam de filiis Israel, qui in unum Ecclesiæ populum congregandi erant: *Et congregabuntur*, inquit, *filiis Juda et filiis Israel pariter, et ponent sibi in caput unum*, Osæ 1, v. ult. Sub populo Israel autem comprehendit omnes gentes idololatras, per quorum regiones decem tribus Israeliticæ dispersæ fuerant, et quorum etiam idololatriam imitabantur, quando adhuc in regno Samaria habitabant. Carthusianus tamen et aliqui alii putant Petrum perinde ac Paulum verba Osæ accepisse de gentilibus ad fidem conversis, qui cum Judæis dispersi et mixti erant per regiones Ponti, Galatiæ, etc., 1 Petri 1, v. 1. **QUI NON CONSECUUTI MISERICORDIAM**, quando adhuc in ignorantia tenebris et servitute peccati versabamini, **NUNC AUTEM MISERICORDIAM CONSECUUTI**, gratiam vocationis ad fidem, quam non vestris meritis, sed ex solâ magnâ et singulari Dei omnipotentis misericordiâ estis consecuti: licet enim etiam infideles et reprobi in multis bonis temporalibus experiantur Dei misericordiam, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, non tamen in bonis æternis; quæ donatur solis electis ex singulari illâ misericordiâ, unde *vasa misericordiæ* specialiter vocantur, ad Rom. 9, vers. 25.

VERS. 11. — **CHARISSIMI**, obsecro vos. Obsecrat princeps apostolorum qui imperare poterat, quia lenitas prelatorum plures ad virtutem flectit, quam imperiorum severitas frangere possit. **TANQUAM ADVENAS**, qui aliunde huc advenistis; vestrarum enim animarum origo est coelestis: **ET PEREGRINOS**, qui per terram alienam ad patriam vestram iter faciatis; patria enim electorum coelum est, patria reproborum terra, cui amore inhaerent: idèque post mortalem vitam ex hac terrenâ suâ patriâ in perpetuum exilium relegantur, inquit Beda: hinc de ipsiâ Psalmista: *Vocaverunt nomina sua in terris suis*, ps. 48. **ABSTINERE VOS**, non apponendo cor, à carnalibus desideriis, quibus voluptates carnales et terrene appetuntur, et his inhaeretur; peregrini enim illi futuri sunt, qui vel amicitiale viarum capti, vel hospitiorum delictis insecati, ibi hærent, et patriæ suæ obliviscuntur. **Transire igitur per voluptates istas oportet**, non adherere: hoc autem fit quando non propter ipsas, sed per ipsas tantum operamur; sic enim desideria gustas et tactus sub ordine rationis posita, et ad finem honestum ac spirituales relata, desinunt esse carnalia, fiuntque quodammodo spiritualia, inquit Carthusianus. **QUE MILITANT**, tanquam milites diaboli, aut tela ignea nequissimi, contra que assumendum esse scutum fidei monet alter apostolus ad Ephes. 6, v. 16. **ADVERSUS ANIMAM**, ut eam per consensum quasi lethali vulnere mittat in mortem æternam;

non enim sensu, sed consensu desideria carnis ledunt animam.

VERS. 12. — **CONVERSATIONEM VESTRAM**, modum vivendi externum, **INTER GENTES**, Ponti, Galatiæ, etc., quæ fidem nondum susceperunt, et inter quas tamen vivere vobis necesse est. **HABENTES BONAM**, sapientem et honestam; hoc enim est quod Paulus ait: *In sapientia ambulato ad eos qui foris sunt*, ad Coloss. 3, v. 5. Debemus enim Deo bonam conscientiam, proximo bonum exemplum: quod licet ad omnes Christianos spectet, maximè tamen ad prelatos, sacerdotes, religiosos, et verbi divini predicatores, ait Carthusianus, quorum mores singulari quâdam luce sanctitatis perfusi esse debent: *Sic luceat lux vestra coram hominibus*, etc., Math. 5, v. 16. **UT IN EO**, ut in loco ejus, seu in vicem ejus. Unde quidam vertunt: *Ut pro eo*; varius enim est usus hujus particule apud Græcos. **QUOD DETRECTANT**, malè loquuntur, de vobis tanquam de malefactoribus; gentiles enim christianum hominem omnium scelerum reum, deorum, imperatorum, legum, morum, naturæ totius infanticum existimabant, inquit Tertull. in Apologetico: miracula que patrabant, artes magicas reputabant, in conventibus antelucanis, quando corpori et sanguini Domini communicare dicebantur, carnes infantium eos epulari jactabant, ut ex Tertulliano et Ireneo intelligimus. Ad hæc incestus et scelera Nicolaitarum et Gnosticorum, quia ex Christianis exierant, Christianorum esse putabant. Denique Judei christiani aliqua gentis suæ propria vitia relinchant. **EX BONIS OPERIBUS**, justitiâ, temperantiâ, et ceteris virtutum operibus, quæ in conversatione humanâ foris luceant: **VOS CONSIDERANTES**, et proprio suo sensu correcti; **GLORIFICENT DEUM**, qui legum suarum sanctitate, et adjutorio gratiæ, famulos suos à vitiis abstractos per vias virtutum sic facit ambulare; **IN DIE VISITATIONIS**, quando per gratiam suam eos fortassè visitare, et ad fidem suscipiendam inclinare dignabitur: tunc enim incipient glorificare Deum quem in plenâ suâ infidelitate contemnebant. **Visitatio in Scripturâ est duplex**, gratiæ et vindictæ: visitat enim nos Deus quando miseretur, et quando punit. Ille sumitur in bonam partem, sicut Luca 19, v. 44, et alibi.

VERS. 13. — **SUBJECTI IGITUR ESTOTE**, quasi diceat: *Ut igitur talibus bonis exemplis permovere possitis gentes, quibuscum conversamini, ad fidem et Dei laudem, nolite esse principibus et superioribus vestris rebelles*, quo nomine apud alios infamaturatio Judæorum; sed subjicite vos libenter, **OMNI HUMANE CREATURE**, omni homini habenti legitimam potestatem in vos, cujuscumque sit nationis, qualibuscumque sit præditus moribus. **Particula ergo OMNI**, distribuit pro generibus singulorum, sive pro generibus et nationibus hominum habentium jurisdictionem vel auctoritatem in ipsos. **Merito autem hujus rei eos monet**, quia Judæi gens cervicosa et alieni juri impatiens erat, maximè si superiores gentes idololatras essent quales tunc erant Romani, qui non tantum Judææ et Palestinæ

eo tempore domitabantur, sed etiam Ponto, Galatia, Cappadocia, per quas regiones dispersi erant Judei isti ad quos scribit. Didymus tamen, Beda, Cajetanus, et alii, *creaturam* hic accipiunt pro dignitate et principatu, quia homines dicuntur creari reges, presides, magistratus, etc., quoniam ad tales dignitates evolvuntur, et qui everti sunt, creature evictentium solent appellari. Quæ interpretatio ingeniosa et probabilis est, si alibi in Scripturâ vocem *creatura*, sic usurpata ostendi posset; nam quod Ecumenius locum alterius apostoli ad Ephes. 2, v. 15, quasi huic similem allegat, ubi dicitur Christus duos, Judæorum et Gentilium, *populos condere* (Græcè, *creare*) in semetipso in unum novum hominem, non est omnino simile: nam *creare* tibi propriè non est evellere ad dignitatem, sed compingere utrumque populum in unum corpus novi hominis, cujus caput sit Christus. Cajetanus creaturam appellari, *humanam* dicit à causâ efficiente, quia officium regendi humanis suffragiis creatur. Sed qui à Deo immediate principatum accipiunt, ut Saul, David, etc., etiam humana creatura dicuntur; unde potius à causâ materiali, sive quia ipsi principes homines sunt, creatura humane vocantur. **PROPTER DEUM**, id est, non timore penæ aut ex humanâ adulatione, sed propter amorem sic ordinantis Dei: *Qui enim potestati resistit, Dei ordinationi resistit*, ad Rom. 13, v. 2, Græcè, *propter Deum dominum, Christum*; qui, Matthæi 22, v. 21, jubet reddi que sunt Cæsaris Cæsari, etc., ait Ecumenius. **SIVE REGI QUASI PRÆCELESTI**, supremam jurisdictionis potestatem in republicâ habenti, qualis tunc maximè imperator Romanorum Claudius Cæsar, sub cujus imperio hanc Epistolam scriptam in præfatione diximus. Romanis tamen à tempore expulsi Tarquinii Superbi ultimi regni suorum, nomen regis odiosum erat; idèque Cæsares se imperatores; non reges appellaverunt; imperator enim propriè est qui tantquam duos supremis imperat militibus in bello. Explicat jam S. Petrus quibus creaturis humanis velit eos subjectos esse: nempe regibus ante omnes, qui à Deo specialiter ad regendum alios constituti esse dicuntur: *Per me reges regnant*, etc., Proverb. 8, v. 15.

VERS. 14. — **SIVE DUCIBUS**. Erasmus, Arias et alii vertunt, *presidibus*; quomodo etiam interpretet nosse, Matth. 27, v. 2, et alibi. Intelliguntur enim hic non belli tantum, sed negotiorum populi duces, quales sunt omnes presides, iudices et magistratus provinciarum, aut urbium. **TANQUAM AD EO** (regis) missis; idèque non est contemnenda eorum auctoritas, licet sit subalterna, nec regium illam præcellentiam habeat, quia saltem est radius quidam regis potestatis à quâ mittuntur, ut vice ejus provincias aut urbes gubernent. Solebant autem reges, sive imperatores Romani ad provincias regendas mittere proconules, presides, aut procuratores; unde Pilatus preses Judææ dicitur, Matth. 27, v. 2, quem tamen non presidem, sed procuratorem Tiberii Cæsaris appellat Cornelius Tacitus, lib. 45 Annalium. Didymus et alii

multi, ab eo, non rege, sed Deo missos interpretantur, ut nempe subditi non tantum in regni et supremæ potestate, sed etiam in inferioribus præsidibus, Dei eos etiam mittentes imaginem et auctoritatem intueantur: *Non est enim potestas nisi à Deo*, ad Rom. 15, v. 1. Sed illa particula quasi præcellenti, addita regi, magis indicat significari quòd missio illa à rege fiat. Ad VINDICTAM MALEFACTORUM, ad punitionem eorum qui malè agunt. Si enim *malum feceris, time*; non enim sine causâ gladium portat, ait alter apostolus, ad Rom. 13, v. 4. LAudem vero bonorum, ad præmiandum laude et honore eos qui insignium virtutum opera in republicâ exercent; talium enim virtutes solent variis honorum titulis compensari, vel ab ipsis subalternis reipublice præsidibus, vel à supremis regibus, quibus subalterni præsidēs eos laudant et commendant. Laus verò ista bonorum et vindicta malorum sunt fines proximi propter quos supremi reges subalternos duces et præsidēs in provinciam mittunt, aut propter quos secundum rectam rationem mittere debent. Narrat enim S. Petrus simpliciter quænam sit actio boni regis, aut præsidis, inquit Beda; non quòd omnes illo suo officio fungantur prout oportet.

VERS. 15. — QUIA SIC EST VOLUNTAS DEI præcipiens ea quæ sequuntur; nam particula sic ad sequentia potius quam ad præcedentia referri debet, ut ex Græcâ constructione patet. Ut BENEFICIENTES, subijcitur vobis et obediendo regibus et magistratibus, ac in omni humanâ conversatione honestè ambulantes, OBTEMERERE FACIATIS; Græcè *capistretis*, sicut Arias vertit, id est, veluti capistro ut freno injecto obturetis os, ne liberè possint loqui; quod fit quando malè loquendi materia iis subtrahitur. IMPUDENTIUM HOMINUM, *insipientium*, ut alii vertunt, aut *stultorum*; nam qui etiam philosophiæ et sapientiæ nomen inter gentiles habebant, reverà et coram Deo stulti erant: *Obscuratum enim erat insipientes cor eorum, et dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt*, ad Rom. 1, v. 21. IGNORANTIAM, quâ seducti existimabant et passim jactabant Christianos esse legum et principum contemptores, superstitionem exitiabilem et per flagitia invisam, ut de ipsis loquitur Tacitus, lib. 15 Annalium.

VERS. 16. — QUASI LIBERI, subjecti, inquam, estote omni humanæ creature (ut v. 13 dixi, non tamen quasi servi inviti et solo timore pœne, sed quasi liberi et libentes dilectione justitiæ, seu propter Deum, ut eodem v. 13 additum est. Vera enim libertas christiana, quam morte suâ nobis peperit Christus, non est libertas à legum divinarum vel humanarum obedientiâ, sed à servitute peccati et concupiscentiæ, quæ in membris nostris habitat; sub quâ servitute gemens alter apostolus clamat: *Infelix ego homo; quis me liberabit de corpore mortis hujus?* et mox respondet: *Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum*, ad Rom. 7, v. 24. Et non quasi VELAMEN MALITIÆ, non quasi pretextum quo inobe-

dientiam vestram, fornicationes, ebrietates, ceterorumque flagitiorum turpitudines velitis ac cœlestis. HABENTES LIBERTATEM, possidentes aliam libertatem quam vobis donavit Christus, quando ex servitute diaboli et peccati vos redemit. Quidam enim in principio Ecclesiæ libertatem christianam malè interpretabantur, quasi per illam liberi essent ab obedientiâ principum suorum et dominorum; quod avidè arripuerunt quidam ad fidem ex judaismo conversi, quia Judæi omni tempore se principibus idololatris subijci indignissimè tolerabant, reputantes se esse populum à Deo olim electum, cujus ipse fuisset legislator, nec fecisset taliter omni nationi, nec judicia sua manifestasset eis. Nicolaitæ etiam hoc extendebant ad libertatem à quibusdam naturæ legibus, quæ amorem voluptatum et concupiscentiam carnis refrenari jubent; unde per fornicationes et incestus se polluerent, liberum et legitimum Christianis esse volebant. Quidam, cum Apostolus libertatem appellat, *velamen malitiæ*, suspicantur alludere ad veterem morem, quo servi in manumissione pileum, deformis et semirasis capitis velamentum, accipiebant. Sed SICUT SERVI DEI, qui servitute liberà ex amore domini sui, corde libero, libenti et dilatatè, viam mandatorum currunt.

VERS. 17. — OMNES HONORATE, etiam ethnicos secundum uniuscujusque conditionem, ut hæc humanitate affecti minis sint à fide christiana alieni. Unde in epistolis nostris solemus etiam non christianos vocare dominos, quia omnibus ad consequendum salutem debemus quodammodo liberam charitatis servitutem, ut ait Augustinus, cap. 26, de Gestis Pelagii; deinde in omnibus saltem naturalem Dei imaginem venerari possumus. Denique ægastati omnium et necessitatibus subvenire debemus; quod secundum Hebræam phrasim est quoddam genus honoris, juxta illud 1 ad Tim. 5, v. 3: *Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. FRATERNITATEM DILIGITE*; sed præsertim Christianos, quia fratres vestri sunt et domestici fidei, diligere et honorare honore præcipuo oportet. Hunc enim ordinem charitatis præscribit alius Apostolus, ad Galatas 6, v. 10: *Operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidèi. FRaternitatis*, quæ est inter omnes Christianos, meminì, ut domini et superiores servos suos et subditos fratres suos esse in Christo recogitent, et se communem patrem et judicem habere in cœlis, qui sine acceptione personarum judicat, ut notat Beda. *FRaternitatem* verò in abstracto potius quam fratres dixit, ut rationem specialis dilectionis distinctius exprimeret, quæ non reperitur in ethnicis et infidelibus. DEX TRINETE, timore filiali. Dilectioni proximi subjungit timorem Dei filialem, qui ex dilectione Dei proficiscitur, quia timor iste dilectionem et honorem proximi, subjectionem erga reges et superiores, ac omnia virtutum officia imperat et regit, quæ Deus à nobis fieri præcipit. Hæc enim omnia faciunt boni, quia offendere Deum timore filiali timeant. REGEM HONORIFICATE, imperatorem Romanum, quamvis ethnicum et improbum,

honorate civiler, in se, si quando adesse contigerit, aut in suis ministris; deinde honorem tributorum et aliorum officiorum præstando, quæ mala non sunt, et à subditis debentur. Non erat autem eo tempore alius rex Ponti, Galatiæ, etc., ubi Judæi ad quos scribit agebant, quam imperator Romanus, qui non erat Nero, ut Estius et quidam alii existimant, sed Claudius Neronis prædecessor; scripta enim est hæc Epistola initio imperii Claudii statim atque S. Petrus Antiochiâ Roman migraverat, ut in præfatione Epistolæ indicavimus.

VERS. 18. — SERVI, Græcè, *famuli domestici*, qui latius patent quam servi propriè dicti, cum famulos liberos etiam comprehendant. SCIBITI ESTOTE, submitte vos per obedientiam, nec putetis libertate christiana vos ab eorum officis liberos factos esse. IN OMNI TIMORE, cum perfecto timore reverentiali, qui amorem, non aversionem conjunctam habeat, nominis. Sicut vox *servus*, paulò ante famulum etiam liberum, ita hic vox *dominus*, herum quoque comprehendit, qui non est dominus in illo rigore, quo dominus servum sine mancipium respicit. NON TANTUM BOSIS, id est, benignis, ET MODESTIS, moderatis; Græcè, *æquie*, qui imperia sua æquitate et justitiâ moderantur. SED ETIAM DYSCOLIS, asperis et morosis. *Dyscolus* propriè est stomachus nauseabundus, qui cibum difficulter et morosè recipit, à *δύσως*, quod Græcè cibum significat; transfertur verò ad mores hominum difficiles et morosos. Malè autem Beda à scholâ hanc vocem deducit, quasi *dyscolus* sit idem ac indisciplinatus et agrestis, tanquam qui ad scholas difficulter adduci possit; sed hoc pacto *dyscolus* non per simplex *cappa*, sed per *chy* et cum aspiratione scribi debet. Interpres autem unam vocem Græcam per aliam Græcam explicat; nam *dyscolus* non est vox Græci textus, sed alia quæ propriè curvum, distortum, et pravum significat: quomodo vertit interpres Luce 5, v. 5.

VERS. 19. — HEC EST ENIM GRATIA, hoc enim est opus Deo valdè gratum ex singulari gratiâ ejus procedens, et quo insuper gratiam novam et gloriam apud eum initis; unde versu sequenti, *gratia apud Deum* appellatur. SI PROPTER DEI CONSCIENTIAM, si propter conscientiam quam de Deo habet, dicantem sibi hoc esse opus generosum, Deo gratissimum et acceptissimum, quidquid interim homines aliter judicent; sed Deo teste et incorrupto iudice estote contenti; sunt enim multi non tantum ethnici, sed qui boni Christiani haberi volunt, et tamen illatas injurias dissimulare putant viro honesto indignum, inquit Gagneus, quia mundi prius ex Dei conscientiam astimant. SUSTINET QUIS TRISTITIAS, patienter ferat omnes molestias quæ corpori et animo tristitias afferunt, ut labores immoedios, famem, sitim, nuditatem, verbera, cæterasque injurias et igrominias quibus exerceri olim solent servi et mancipia, præsertim in navibus, pîstinis, et ergastulis. PATIENS INJUSTIÆ; domini enim injusta, crudelia et inhumana in servos suos exercebant, ut narrat Seneca, epistolâ 42. Unde servi ex

impatentiâ sæpè dominos suos trucidabant, ad eò epistolâ 4, idem Seneca dicit non pauciores servorum irâ quam cecidisse regum, natumque inde proverbium: *Totidem quisque hostes habet, quot servos*. Merito igitur hic moneri servos Apostolus ut sæva ista dominorum imperia non propter humanos fines patienter sufferant, sed propter respectum et conscientiam Dei, quâ consciis sunt illum delectari patientiâ eorum qui vitam miseram propter ipsum tolerant, sicut fortitudine martyrum qui pro ipso vitam profundunt.

VERS. 20. — QUE ENIM EST; Græcè, *qualis*; modica scilicet aut omnino nulla, gloria, materia gloriæ, et insignis laudis. SI PECCANTES, sicut servi sæpè peccant et offendunt dominos, ET COLAPHISATI, et ideo alapis pro meritis vestris contusi. COLAPHISATI leviore sunt flagellis, ordinaria servorum pœna; sed servi quidam superbi flagellis quam colaphis credi malebant, quia ludibrium et irrisio quedam colaphis inesse videbatur, ut narrat Seneca, cap. 4, lib. de Constantiâ sapientis. Græcum autem in Latinum, *colaphus* deduci videtur ab Hebræo *קולפ*, *culaph*, quod concutere et collidere significat. SUFFERIS, patienter toleratis; quod quidem etiam est laudabile, si quis propter Deum justas peccatorum suorum penas sufferat, sed non est materia gloriæ et insignis laudis; talem enim propriè vox Græca *εὐχρηστος* significat; SED SI BENÈ FACIENTES, et tamen colaphisemini aut flagellimini, PATIENTER SUSTINETIS, ex charitate propter Deum, HEC EST GRATIA APUD DEUM, hoc demùm est opus insigniter Deo gratum, quo novam gratiam et gloriam illustrem meremini apud ipsum.

VERS. 21. — IS HOC ENIM VOCATI ESTIS; ad patientiam enim et fanda atque nefanda forti animo tolerandum ad Christianismum vocati estis; quia ET CHRISTUS, etiam Christus ipse Filius Dei Patris et Deus noster, PASSUS EST, flagella, colaphos, mortem, PRO NOBIS. Quidam textus legunt *pro vobis*, non tantum pro liberis, sed etiam pro vobis servis et mancipiis, qui tam viles et despecti estis in hoc mundo; sed apud Deum non est servus, neque liber; omnes enim unum sunt in Christo Jesu, ad Galat. 3, vers. 28. VOBIS RELINQUENS EXEMPLUM; Græcè, *ὑποδείγματι*, quod propriè significat exemplar quale à magistris prescribitur pueris ut adiscant scribere: quod exemplar solet esse longè perfectius quam id quod pueri ad ejus imitationem conscribunt. Ut sequamini, à longè saltem, et non passibus æquis; nam exemplar passionum Christi in infinitum perfectius est quam omnes tribulationes et mortes Christianorum. VESTIGIA ERTS, per vias duras quas paupertate, fame, siti, lassitudine, colaphis, flagellis, cruce onustus perambulavit Christus, ut tam ipse quam omnes ejus sequaces Patri dicere possint: *Propter verba laborum tuorum*, id est, propter mandata tua, ego custodivi vias duras, psal. 146. Que tamen onera accessu charitatis cor dilatantis tam levia sunt ut idem dicat: *Viam mandatorum tuorum cucurri cùm dilatâssi cor meum*, psalm. 118. Quomodo conditionem servorum

glorificat, inquit Beda quos benefactores et sine culpâ à dominis crudelibus vapulantes dicit esse imitatores dominicæ passionis.

VERS. 22. — QUI PECCATUM NON FECIT, imò nec facere potuit; si enim facere potuisset, Deus non fuisset, ac profunde inidoneus qui sacrificio crucis ex rigore justitiæ Patri satisfaceret pro peccatoribus: unde alter apostolus: *Talis decebat ut nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus*, Hebr. 7, v. 26. Nec solum non fecit peccatum in propriâ personâ, sed nec in Adamo, cum ab eo per naturalem originem non fluxerit, et quisquis peccatum originale habuit ex Adamo, etiam actuale peccatum in propriâ personâ aliquando aditus fecit, ut docet Augustinus, lib. 5, cap. 15, contra Julianum; nam: *Nullus est hominum*, inquit, *præter Christum, qui peccatum non fecerit grandioris ætatis accessu, quia nullus est hominum præter ipsum qui peccatum non habuerit infantilis ætatis exortu*. Unde quia Virgo mater nullum peccatum actuale ætatis accessu fecit, ut Trident., sess. 6, can. 25, definit, ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis sequitur nec ipsam habuisse originale infantilis ætatis exortu: quod facile, ut patet, Augustinus admisisset, si eo tempore ejus rei fuisset mota questio. Quod etiam ex cap. 56 et 42, de Naturâ et Gratiâ, colligi potest; nam capite illo 56, dicit quod de virgine Mariâ propter honorem Domini nullam prorsus, cum de peccatis agit, habere velit questionem: etiamsi autem de solis peccatis actualibus secundum quosdam id intelligatur, tamen juxta argumentationem Augustini illo libro 5, cap. 15, contra Julianum, sequitur, si virgo ætate adultâ nullum habuit actuale peccatum, nec in infantia habuisset originale; rectè enim sequitur secundum D. Augustinum: *habuit originale, ergo habuit actuale*; igitur ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis rectè sequitur: *Non habuit actuale, ergo non habuit originale*. NEC INVENTUS EST, neque fuit; quomodo veritè interpres, Isaie 53, v. 9, unde hæc verba desumpsit S. Petrus; quod enim non est, dicitur non inveniri phrasi Hebræis usitatâ. DOLUS IN ORE ERIS, mendacium, quo quemquam dolosè circumvenierit; sicut enim nullum opere peccatum fecit, ita nullum ore commisit.

VERS. 23. — QUI CUM MALEDICERETUR, conviciis afficeretur à scribis et Phariseis dicentibus cum demonium habere, in Beelzebub ejicere demonia, Samaritanum, vini potatorem esse, NON MALEDICERAT, Græcè, *non remaledicebat*. Licet autem Joannis 8, v. 44, dixerit Phariseis: *Vos ex patre diabolo estis*, nullum tamen fuit convicium, sed justa et ex claritate reprehensio: nec ullum antea convicium Phariseorum præcesserat, cui talionem reddere videretur: unde mox, versu 48, ubi Judæi maledicentes ei alunt: *Nonne bene dicitis nos qui Samaritanus es tu, et demonium habes? solum modeste* his reponit: *Ego demonium non habeo*. Similiter Matth. 12, v. 24, cum dixissent: *In Beelzebub eum ejicere demonium*, iterum modeste respondet: *Omne regnum in se ditium, etc.*

deinde post aliquantulum sermonem, ut verba ejus speciem correptionis potius quam vindictæ et remaledicentiæ habere viderentur, demum, v. 51, *proprietatem viperarum* eos appellat. CUM PATERETUR, spolia, alapas, flagella, crucem, NON COMMINABATUR, talionem aut vindictam, sed: *Sicut agnus coram tendente se obmactatus*, Isaie 53, v. 7. Semel tamen respondit ministro infligenti alapam: *Si male locutus sum, etc.*, Joannis 18, v. 23, non minando tamen, sed ne videretur irreverenter Caipha pontifici respondisse, docens nos quomodo non tantum bonos, sed etiam malos sacerdotes debeamus revereri. Sic Paulus, cum ab Ananiâ pontifice sine ulla judicii formâ percussus jussus esset, dixissetque ei: *Percutiet te Deus, paries dealbatus*, Act. 23, v. 5, et ab astantibus monitus esset quod summum Dei sacerdotem male dixisset, excusatus se mox, v. 5: *Nesciebam, fratres, quia princeps est sacerdotum*. Monet etiam Thomas Anglicus dictum esse signanter, *cum pateretur*, quia Christus aliquando corripiendo peccatores ex charitate, mortem æternam est comminatus, Matth. 10, v. 15; Luc. 15, v. 5, et alibi: non tamen, comminatus est quando patebatur, ne minæ et correctio ex impatientiâ et amore vindictæ prosilire viderentur. TRADEBAT AUTEM, non subterfugiendo, sed voluntariè permitiendo se manibus querentium animam suam; imò ultrò obviâ eundo et rogando quem quærentem, Joannis 18, v. 4. JUDICANTI SE INESTE, Pilato, qui nec sibi subditum, nec penam ullam commertum morti adjudicavit. Græci omnes hodie aliter et contrario modo legunt: *Tradebat autem judicanti jussu*, id est, causam suam et vindictam tradebat in manus Patri suo iudici justo, qui dicit: *Mea est ultio, et ego retribuam*, Deuter. 32, v. 35. Quam Græcorum lectionem multo verioremem Estius et alii existimant.

VERS. 24. — QUI PECCATA NOSTRA, peccatorum nostrorum poenas, ingens scilicet et gravissimum omnium peccatorum humani generis tam originalium quam actualium pondus, ipse, qui nullum tamen peccatum proprium habebat, PERTULIT; Græcè, *sustulit*, sive *suarum elevavit*: unde interpres idem verbum veritè offerre, 1 Pet. 2, v. 5, quia quæ offeruntur in sacrificio, effertur in altum, et collocantur super altare. IN CORPÔRE SUO, tanquam in victimâ quâdam peculiarari, ut peccata simul cum illâ victimâ quasi consumerentur in holocaustum. Quod aliter exprimens Paulus: *Vetus homo noster*, inquit, *simul crucifixus est, ut destrueretur corpus peccati*, ad Rom. 6, v. 6. SUPER LIGNUM, super crucem, tanquam altare in quo sacrificium corporis ejus alienis peccatis onustum offerretur Deo Patri. Non longè absimili phrasi dicitur Christus tulisse de medio chirographum quod erat contrarium nobis, et affixisse illud cruci, ad Coloss. 2, v. 14. UT PECCATIS MORTUI; ut dum nullos amplius actus peccatorum vitales exerceamus, sicut mortui designant vitaliter operari: sive Paulinâ phrasi, ut dum peccatum non regnat in mortali nostro corpore, ut obediamus concupiscentiis ejus, ad Rom. 6, v. 12: *JUSTITIE VIVAMUS*, opera justitiæ per Christi gratiam

exerceamus: sive, ut loquitur Paulus: *Vivamus Deo in Christo Jesu Domino nostro*, ad Rom. 6, v. 11; et: *Exhibeamus membra nostra arma justitiæ Deo*, ibid., v. 12. CUIUS LIVORE, verberum signis et vulneribus; Græcè, *vibice*, qui est tumor ex flagris aut confusione in carne excitatus, cui livor, sive lividus color permisceri solet: unde poeta Juvenalis, satyrâ 16, vibicem appellat nigram tumidis livoribus offam his verbis:

Audeat excussos prætoris ostendere dentes,

Et nigram in facie tumidis livoribus offam.

SANATI ESTIS, à peccatorum vestrorum vulneribus et morbis: unde domitorum vestrorum livores, vibices, et injustas plagas libenter sufferite propter eum qui merito plagarum suarum vos sanavit.

VERS. 25. — ERATIS ENIM, non tantum gentiles idololatæ, sed etiam vos Judæi ante susceptam Christi fidem, Sicut oves errantes, à pastore suo aversæ, et à grege fidelium aberrantes per deserta et spineta vitiorum; SED CONVERSI ESTIS NUNC, ipso pastore prius vos ad se convertente: *Convertite me et convertar, quia tu Dominus Deus meus*, Jerem. 31, v. 18. Gratia enim Dei convertendo prevenit, et liberum arbitrium hominis sequitur impulsus convertentis, ut Augustinus, et fides docet. Unde ut Christus Petrum ad penitentiam et lacrymas converteret, se prius debuit versus illum convertere et respicere, Luc. 22, v. 61. *Negavit primò Petrus*, inquit Ambrosius in illum locum, *et non flevit, quia nondum respexerat Dominus: negavit secundo, et nondum flevit, quia adhuc non respexerat Dominus: negavit et tertio, conversus respexit Jesus, et amarissimâ flevit*. Ut autem hanc gratiæ convertentis necessitatem et ovis aberrantis imbecillitatem magis exprimeret bonus pastor, ovem errantem inventam non tantum post se vocat, aut ante se agit, sed in humeros suos imponit, Luc. 15, v. 5. Licet enim liberum arbitrium cum gratiâ ambulet, suaviter tamen ambulat, quem gratia Dei portat, inquit doctus

et pius Thomas Campensis, Christum, qui verbo et exemplo, et præcipue gratiâ interiori ovium sui pastor, præcipue tamen fuit Iudæorum: unde Math. 15, v. 14, dicit se *non esse missum nisi ad oves quæ perierant domus Israel, nempe ut illis præsentiam sui corporis exhiberet, non ut oves quas habebat in gentibus contemneret et præteriret*, inquit Augustinus, serm. 74, de Tempore; ad gentes enim ipse non venit, sed discipulos misit. ET EPISCOPUM, superintendentem et inspectorem (id enim vox episcopus propriè significat) sicut pastor vigilat et attendit super gregem suum ut lupos arceat, oves aberrantes sibilo, fistulâ, cane, ad gregem revocet, scabiosis aut agris medeatur, fessas sublevet. ANIMARUM VESTRARUM; omnia enim pastoris et episcopi munia animabus electorum suorum spiritualiter præstat Christus: unde Propheta: *Sicut pastor gregem suum pascat in brachio suo, congregabit agnos, et in sinu suo levabit, fletus ipse portabit*, Isai. 40, v. 11. Christus quoque unicus supremus pastor; ceteri tantum vicarii ejus sunt: unde Petro, Joannis 21, v. 17, non dicit: *Pasce oves tuas, sed oves meas*: meritoque sanguinem carum tanquam suarum de manu negligentis vicarii pastoris et speculatoris requirit, Ezech. 35, v. 6. Multi tamen hodie, inquit Thomas Anglicus, Christo longè dissimiles, non animarum sed possessionum pastores et episcopi sunt, divitiis, non animabus attendentes. Postquam S. Petrus servos tam multis admonuit officiorum erga dominos suos, de dominorum tamen erga servos officia tacet, quia, ut quidam suspicantur, in regionibus Ponti et Galatiæ, etc., per quas Judæi isti dispersi erant, vix ulli Judæorum erant domini servorum, sed ut in regione alienâ vel serviebant, vel tam pauperes erant, ut servos non possiderent. Apud gentes autem Ephesios et Colossenses, qui divites et multorum servorum domini erant, non tantum servos, sed dominos officiorum erga servos suos admonet, ad Eph. 6, v. 9; ad Coloss. 4, v. 1.

CAPUT III.

1. Similiter et mulieres subdite sint viris suis; ut et si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifant,

2. Considerantes in timore castam conversationem vestram.

3. Quorum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus;

4. Sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples.

5. Sic enim aliquando et sancte mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subjectæ propriis viris.

6. Sicut Sara obediebat Abrahe, dominum eum vocans; cujus estis filiæ benefactores, et non pertinetes ullam perturbationem.

7. Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tanquam et coheredibus gratiæ vitæ; ut non impediatur orationes vestre.

CHAPITRE III.

1. Vous aussi, femmes, soyez soumises à vos maris, afin que, s'il y en a qui ne croient pas à la parole, ils soient gagnés par la bonne vie de leurs femmes, sans le secours de la parole;

2. Considérant la pureté dans laquelle vous vivez et le respect que vous avez pour eux.

3. Ne mettez point votre ornement à vous parer au dehors, par la frisure des cheveux, les enrichissements d'or et la beauté des habits;

4. Mais à parer l'homme invisible caché dans le cœur, par la pureté incorruptible d'un esprit plein de douceur et de paix; ce qui est un riche et magnifique ornement aux yeux de Dieu.

5. Car c'est ainsi qu'autrefois les saintes femmes qui espéraient en Dieu se paraient, étant soumises à leurs maris;

6. Telle était Sara, qui obéissait à Abraham, l'appelant son seigneur; Sara, dont vous êtes devenues les filles, en imitant sa bonne vie, et ne vous laissant abstraire par aucune orlaté.

7. Et vous de même, maris, vivez sagement avec vos femmes, les traitant avec honneur et discrétion, comme le sexe le plus faible, et considérant qu'elles sont avec vous héritières de la grâce qui donne la vie, afin qu'il ne se trouve en vous aucun empêchement à la prière.